

דף למנחה

דברי הימים א כ"ז - דברי הימים ב ב'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק כ"ז - המערכת הכלכלית של מלכות דוד

פרק כ"ח - המלכת שלמה ומינויו על הקמת המקדש

פרק כ"ט - נדבת העם לבניית המקדש

דבה"ב פרק א' - חלום שלמה בבמה בגבעון

פרק ב' - הכנת הפועלים והחומרים לבניית המקדש

לימוד מעמיק

בחירת שלמה

ה' בישר לדוד כי בנו שימלוך אחריו הוא זה שיבנה את המקדש. אולם, איזה בן יבחר מכל בניו? האם יש העדפה כלשהי לאחד הבנים? ואם דוד מכין בפועל את כל ההכנות לבנייה, מה תהיה תרומתו של הבן שימלוך לאחריו?

בשיעור זה נראה כי ה' מרמז בנבואה על קשר מיוחד בינו לבין הבן של דוד. קשר שיש בו יותר מאשר המשכיות של דוד, אלא תוספת ייחודית שיביא אותו הבן - שלמה.

חלק א - בחירת שלמה

כפי שראינו בפרק י"ז, ה' מתנה את בניית המקדש בתחילתה של שושלת המלוכה לבית דוד, על ידי בנו שימלוך אחריו, אך איננו מפרט מי יהיה אותו הבן שיזכה לכך: והיה פי'מלאו ימיך ללכת בס'אבותיך והקימותי את'זרעך אחר'ך אשר יהיה מב'ניך והקימותי את'מלכותו: הוא יבנה'לי בית וכננתי את'כסאו עד'עולם (י"ז, יא-יב). אמנם, ה' כן מתאר את הקשר המיוחד שיהיה בינו לבין הבן שיהיה למלך: אני אהיה'לו לאב והוא יהיה'לי לבן וחסדי לא'אסיר מעמו פ'אשר הסירותי מא'שר היה לפ'ניך: והעמדתיהו בביתי ובמלכותי עד'העולם וכסאו יהיה נכון עד'עולם (י"ז, יג-יד). האופן בו מתואר היחס המיוחד בין ה' למלך שימלוך אחריו דוד, מרמז על קשר אישי מיוחד דווקא עם אותו המלך בזכות אופיו, ולא רק מפאת היותו צאצא של דוד. כלומר - הזכות להיות המלך הממשיך את דוד ובונה את המקדש אינה מתאימה בהכרח לכל בני דוד, אלא לאחד מביניהם, שיש לו קרבת אלקים מיוחדת. כפילות זו מתבטאת גם בכפילות ההבטחה לכונן את כסאו: וכננתי את'כסאו עד'עולם... וכסאו יהיה נכון עד'עולם. כסאו של המלך הנבחר יכון לעד משתי סיבות: האחת - כממשיך שושלת בית דוד, והשניה - בזכות עצמו, כב'ן לה'.

זוית אישית

חשבו על סיטואציות בהן יש המשכיות בין הורים לילדים. אילו דברים מגיעים לבן בזכות הוריו, ובאילו דברים הוא עומד בזכות עצמו.

למרות האמור לעיל, לא מצינו בחירה ישירה של ה' באחד מבני דוד, אך נראה שדוד זיהה בחירה כזו בכל זאת. בדבריו לכל שרי העם, כאשר הוא ממנה את שלמה בפניהם להיות ממשיכו ולקבל על עצמו את הקמת הבית, הוא מתאר את תהליך הבחירה של ה' במלך הישראלי: **כִּי בַיהוּדָה בָּחַר לְגֵיד וּבְבֵית יְהוּדָה בֵּית אָבִי וּבְכַנְיָ אָבִי בִּי רָצָה לְהַמְלִיךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: וּמִכָּל־בְּנֵי כִי רַבִּים בְּנֵים נָתַן לִי ה' וַיִּבְחַר בְּשָׁלְמֹה בְנִי לְשֹׁבֵת עַל־כִּסֵּא מְלָכוּת ה' עַל־יִשְׂרָאֵל (כ"ח, ד-ה).** דוד מתאר כאן כמה שלבים של בחירה: בחירת שבט יהודה להיות שבט המלוכה; מתוך השבט - בחירת בית ישי אבי דוד; מתוך בית ישי נבחר דוד, ומבני דוד נבחר שלמה להיות ממשיכו (ראו [פוסט מאת יהודה קיל](#)).

דוד אף מדייק יותר, ומחבר את בחירת שלמה לנבואה על בניית המקדש ועל הקשר המיוחד בין ה' למלך שימלוך תחתיו: **וַיֹּאמֶר לִי שְׁלֹמֹה בְנִי הוּא יִבְנֶה בֵּיתִי וַיְחַצְרוּתִי בְּיַבְחָרְתִּי בּוֹ לִי לְבֵן וַאֲנִי אֶהְיֶה־לוֹ לְאָב: וַהֲכִינוּתִי אֶת־מְלָכוּתוֹ עַד־לְעוֹלָם (כ"ח, ז-י).**

שאלה לעיון

היכן בחר ה' בשלמה להיות למלך תחת דוד אביו?

לשאלה זו ניתן להציע שתי תשובות, משני כיוונים שונים. כיוון אחד הוא שלעיתים הבחירה האלקית מתרחשת בעקבות הבחירה האנושית. כך למשל, הבחירה ביהודה מוצגת בדברי הימים כתוצאה של פעולותיו של יהודה אל מול אחיו: **כִּי יְהוּדָה גָּבַר בְּאֶחָיו וּלְגֵיד מִמֶּנּוּ וְהַכְּבֹדָה לְיוֹסֵף (ה', ב).** בעקבות מעמדו של יהודה בקרב אחיו, הוא זכה להיות לשבט המלוכה גם לעתיד. כך גם הבחירה בירושלים נעשית ע"י דוד, אשר כובש אותה, בונה בה בית מלוכה ומחליט להעלות אליה את ארון ה'.

בדרך זו, ניתן להציע שבחירתו של דוד בשלמה להיות המלך היורש את כסא מלכותו, הפכה אותו גם לנבחר לבנות את המקדש.

כיוון שני הוא בחירה אלקית מכוונת ישירות כלפי אדם או מקום מסויים, הנאמרת בנבואה או ברמז משמים. למשל: בחירת גורן ארוונה היבوسی למקום המזבח והמקדש נרמזה ע"י התגלות המלאך מעל מקום זה, ובנוסף לכך הנביא אמר לדוד במפורש להקים שם מזבח.

בבחירת שלמה אמנם לא הייתה אמירה מפורשת כזו, אך דוד כנראה הבין מתוך נבואת נתן, שהבן הנבחר עדיין לא נולד, אלא יולד בהמשך. וכך אומר דוד לשלמה בנו כשהוא ממנה אותו לבנות את המקדש: **וַיֹּאמֶר דָּוִד לְשָׁלְמֹה בְנִי אָנִי הָיִה עִם־לְבָבִי לְבָנוֹת בֵּית לְשֵׁם ה' אֱלֹהֵי: וַיְהִי עָלַי דְּבַר־ה' לֵאמֹר דָּם לְרֹב שִׁפְכָתָ וּמִלְחָמוֹת גְּדוֹלוֹת עָשִׂיתָ לְאֶת־בְּנֵה בֵּית לְשָׁמִי כִּי דְמִים רַבִּים שִׁפְכָתָ אַרְצָה לְפָנָי: הִנֵּה־בֵן נוֹלָד לָךְ הוּא יְהִי אִישׁ מְנוּחָה וְהַנְּחֹתִי לוֹ מִכָּל־אוֹיְבָיו מִסָּבִיב כִּי שְׁלֹמֹה יְהִי שָׁמוֹ וְשָׁלוֹם וְשָׁקֵט אֶתֶּן עַל־יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו: הוּא יִבְנֶה בֵּית לְשָׁמִי וְהוּא יְהִי־לִי לְבֵן וַאֲנִי־לוֹ לְאָב וְהִכִּינוּתִי כִּסֵּא מְלָכוּתוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל עַד־עוֹלָם (כ"ב, ז-י).** בתוך נבואתו של נתן, משחיל דוד את האמירה כי הבן שנבחר למלוך תחתיו עוד לא נולד, אלא יהיה הבן הבא שיוולד.

בנבואה המקורית, ניתן לשים לב שמדובר על לידת הבן היורש בלשון עתיד: **כִּי יִמְלֹאוּ יָמָיךְ וְשָׁכַבְתָּ אֶת־אֲבֹתֶיךָ וְהִקְיַמְתִּי אֶת־זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ וְהִכִּינוּתִי אֶת־מְמַלְכָתוֹ (שמואל ב ז', יב).** דוד הבין מתוך דברי נתן את הרמז, שהבן היורש יולד לאחר נבואה זו. משמעות הדבר היא שרק לאחר שעלה הרצון מצד דוד להקים את המקדש, ולאחר שהובטחה לו ההבטחה להקים לו בית מלוכה נצחי, הבן שיוולד מכאן ואילך מתוך ההבטחות ההדדיות

הללו יזכה להיות חלק מהברית המיוחדת הזו בין בית דוד לבית המקדש. כמעט כאילו הולדת שלמה היא בעצמה חלק מההכנות הנדרשות לבניין (ראו גם בסרטון מאת ד"ר נריה קליין). באופן זה ניתן גם להבין את נוסח הנבואה, המגדיר כי הבן המולך של דוד יהיה לה' כבן. הבחירה של ה' בדוד להקים בית מלוכה שיש בו קשר מיוחד לה' דרך המקדש, יוצרת מעורבות של ה' בביתו של דוד, וכך הבן שיוולד מתוך השותפות הזו יקבל מלכתחילה יחס מיוחד מאת ה' כאילו היה בנו שלו.

בחירה זו בשלמה דומה לבחירת יצחק כזרע הקודש של אברהם: רק לאחר כריתת הברית בין אברהם לה' - ברית המילה - נולד הבן הנבחר, הנכנס תחת ההגדרה של הברית הזו וזוכה להמשיך אותה לבניו.

שאלה לדיון:

חוו דעתכם - איזו בחירה היא משמעותית יותר - בחירה אלוקית מלכתחילה, או בחירה אלוקית הבאה בעקבות מעשי האדם?

הבנת נבואת נתן כך שהבן הבא שיוולד לדוד יהיה מקים המקדש, יכולה להאיר באור אחר לגמרי את חטא דוד ואת שבע, שמתאר את הלידה הבאה של זרע מבית דוד. יתכן שהמדרשים המייחסים לדוד כוונה עליונה בחטא הזה השתמשו בפרשנות של דברי הימים לנבואת נתן, והבינו כי דוד טעה בשיקול הדעת ונפל בחטא חמור, אבל לא מתוך תאוה חומרית, אלא מתוך ניסיון לחפש אישה הראויה להוליד ממנה את זרע המלוכה ובניין המקדש. (לעיון נוסף בהתייחסות לחטא דוד ואת שבע ראו [בשיעור קהילות לומדות בנושא](#)).

אכן, ספר שמואל מתאר את הקשר המיוחד שנוצר בין ה' לשלמה כבר בלידתו: וַיִּנְחַם דָּוִד אֶת בְּתֻשָׁבַע אִשְׁתּוֹ וַיֵּבֵא אֵלָיו וַיִּשְׁכַּב עִמָּה וַהֲלֵד בֶּן וַיִּקְרָא [וַתִּקְרָא] אֶת־שְׁמוֹ שְׁלֹמֹה וְה' אָהָבוֹ: וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנְּבִיא וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יְדִידְיָהּ בְּעִבּוֹר ה' (שמואל ב' י"ב, כד-כה). עדות זו של הכתוב ש'ה' אהבו, יחד עם שליחותו של נתן לקרא לו בשם מיוחד בשביל ה', מבטאים את הבחירה של ה' בשלמה להיות לו כבן.

כמו השם 'שלמה', שמסמל את השלום שיהיה בימיו; גם לשם שנותן נתן הנביא יש משמעות המרמזת על בניית המקדש על ידו. ראשית, כינויו של שלמה 'ידיד ה' מתאימה ליחס הקרוב שתואר שיהיה בין ה' לבין בונה המקדש. אך נוסף על כך, היא מתקשרת גם לברכת משה לבנימין: לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה' יִשְׁכֵּן לְבִטָּח עָלָיו חֶפְץ עָלָיו כְּלֵי־הַיִּסּוּס וּבִין כְּתִיפָיו שָׁכֵן (דברים ל"ג, יב). ברכת משה סומכת את ידידות ה' לבנימין לנבואה שהשכינה תשכון דווקא בנחלתו. כך, גם כינויו של שלמה כ'ידיד-יה' מנבאת את בחירתו לבנות מקום שכינה לה'.

שיר

[לחצו כאן](#) לשמיעת השיר "לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה' יִשְׁכֵּן לְבִטָּח עָלָיו"

חלק ב - בין דוד לשלמה

הבחירה בשלמה והקשר המיוחד שלו עם ה' נובעים גם מכח הבחירה בדוד, וגם מקשר אישי מיוחד בין ה' לשלמה, אשר מתבטא בשם שקרא לו נתן - 'ידידיה'. בעקבות כך, מתבקש למצוא גם את הייחודיות של שלמה בתהליך בניית המקדש, ולא להתייחס אליו רק כממשיכו של דוד המבצע את הבנייה של המקדש בפועל לפי תכניתו של דוד ובעזרת כל ההכנות של דוד.

ואכן, כבר בפרק הראשון לאחר פטירתו של דוד, שלמה עושה דבר שלא נעשה בימי דוד, והולך לעבוד את ה' במשכן (- אוהל מועד) שנמצא בגבעון: וַיֵּלְכוּ שְׁלֹמֹה וְכָל־הַקְּהָל עִמּוֹ לְבָמָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן כִּי־שָׁם הָיָה אֹהֶל מוֹעֵד הָאֱלֹהִים

אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה עֲבֹדָהּ בְּמִדְבָּר (דברי הימים ב א', ג). הכתוב מדגיש שמטרתו של שלמה בהליכה לשם היא לדרוש את המזבח: וּמִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה בְּצִלְאֵל בְּיָדֵי בְּנֵי חֹר שֶׁם לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה' וַיִּדְרֹשׁוּ שְׁלֹמֹה וְהַקְהָל (שם, ה). השימוש בלשון 'דרישה' למזבח, מזכיר את דברי דוד לעם לגבי דרישת ארון ה': וְנִסְכָּה אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵינוּ אֲלֵינוּ כִּי־לֹא דִרְשָׁנָהּ בְּיָמַי שְׂאוּל (דברי הימים א י"ג, ג). בדומה לרצון של דוד לדרוש את ארון ה' ולהתקשר לה' דרכו, שלמה בוחר לדרוש את ה' דרך המזבח: וַיַּעַל שְׁלֹמֹה שֶׁם עַל־מִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר לְאֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו עֹלוֹת אֶלֶף (שם, ו). (ראו עוד בסרטון מאת ד"ר נריה קליין).

שאלה למחשבה:

מהו ההבדל, לדעתכם, בין עבודת ה' הסובבת סביב הארון לבין עבודת ה' הסובבת סביב המזבח?

זוית אישית

נסו להעביר זאת למושגים של עבודת ה' בימינו, וחשבו - מהו סגנון עבודת ה' שלכם - "ארון" או "מזבח"?

נראה כי ארון ה' מבטא את נוכחות השכינה בקרב העם, ירידת השכינה מלמעלה כלפי מטה, והשפעתה על העם. לעומת זאת, המזבח מבטא עבודה מלמטה כלפי מעלה - הנכונות של העם לתת לה', לעבוד אותו, ולהתפלל אליו.

שלמה מבסס את הקשר עם ה' באופן שונה ממה שהיה בימי דוד אביו. במקום להתמקד בארון המבטא את נוכחות השכינה והקרבה אליה, הוא מתמקד במזבח המשקף את עבודת ה' על ידי קרבנות ותפילה. בעקבות זאת הוא גם זוכה להתגלות ה' אליו ולאפשרות לבקש כל דבר שירצה מאת ה': בַּלְיִלָה הֵיחָא נִרְאָה אֱלֹהִים לְשְׁלֹמֹה וַיֹּאמֶר לוֹ שְׂאוּל מָה אֲתָתֶיךָ (דברי הימים ב א', ז).

גישתו השונה של שלמה לעבודת ה' השפיעה גם על בניית המקדש: בעוד דוד מגדיר את המקדש בתור בית מנוחה לארון: בַּיִת מְנוּחָה לְאֲרוֹן בְּרִית־ה' וְלִהְיוֹת רַגְלֵי אֱלֹהֵינוּ (כ"ח, ב), שלמה מגדיר את המקדש בתור בַּיִת לַיְיָ ה' - לְהִי לְהַקְדִּישׁ לוֹ לְהַקְטִיר לִפְנֵי קִטְרֹת־סַמִּים וּמַעֲרֹכֹת תְּמִיד וְעֹלוֹת לְבָקָר וְלַעֲרֹב לְשִׁבְתוֹת וְלַחֲדָשִׁים וּלְמוֹעֲדֵי ה' אֱלֹהֵינוּ לְעֹלָם וָאֵת עַל־יִשְׂרָאֵל (דברי הימים ב ב', ג), כלומר - מקום מיוחד לעבודת ה' בקרבנות ובזבחים, שמוקדו הוא המזבח.

ההבדל בין דוד לשלמה מתבטא גם ברשימת הכלים. בתכניות שדוד מגיש לשלמה המזבח החיצון בולט בחסרונו: וַיִּתֵּן דָּוִד לְשְׁלֹמֹה בְּנֵי אֶת־תְּבִנַת הָאוֹלָם וְאֶת־בָּתָּיו וּגְזָנָיו וְעֲלִיתָיו וְחֻדְרָיו הַפְּנִימִים וּבֵית הַכְּפֹרֶת: ... וּמִשְׁקַל לְמְנוֹת הַזָּהָב ... וְאֶת־הַזָּהָב מִשְׁקַל לְשִׁלְחָנוֹת הַמַּעֲרֹכֹת ... וְהַמְזֻלְגוֹת וְהַמְזֻרְקוֹת וְהַקְּשֹׁת וְהַזָּהָב טָהוֹר וְלַכְּפוּרֵי הַזָּהָב בְּמִשְׁקַל ... וְלְמִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת זָהָב מְזֻקָּק בְּמִשְׁקַל וְלִתְבִנַת הַמְּרֻכָּבָה הַכְּרֹבִים זָהָב לְפָרָשִׁים וְסֻכָּכִים עַל־אֲרוֹן בְּרִית־ה' (כ"ח, יא-יח). כל תכניותיו של דוד עסקו בבניין הבית עצמו ובתכולתו, ללא התייחסות לחצר ולכלים שבה - המזבח והכיור. את אלה משלים שלמה בבניינו: וַיַּעַשׂ מִזְבֵּחַ נְחֹשֶׁת ... וַיַּעַשׂ אֶת־הֵיטָם ... וַיַּעַשׂ כִּיּוֹדִים עֲשָׂרָה (דברי הימים ב ד', א-ו); ולבסוף גם מקדש את החצר כולה לזבח: וַיִּקְדֹּשׁ שְׁלֹמֹה אֶת־תוֹךְ הַחֲצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵּית־ה' כִּי־עָשָׂה שֶׁם הָעֹלוֹת וְאֶת חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה לֹא יָכוֹל לְהַכִּיל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַחֲלָבִים (שם ז', ז). (ראו על כך עוד במאמר מאת הרב יצחק לוי).

בסופו של דבר, השלימה עבודתו של שלמה את עבודתו של דוד. שתי הפנים הללו קיימים במבנה הסופי. במקדש יש מקום נכבד לארון ה', וגם למזבח. בית המקדש עצמו נבנה ע"י שלמה על פי תכניותיו של דוד, כמקום משכן לארון ולכליו; והושלם על ידי שלמה, שהוסיף בו את החצר עם הכיורות, המזבח ועבודת הקרבנות.

מעניין לשים לב, שכאשר ה' מגיב לתפילתו של שלמה ומאשר את קביעת המקדש כבית לה', הוא מתייחס אליו כבית עבודה ותפילה, על פי דרכו של שלמה - 'בית זבח': וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי־שְׁלֹמֹה בַּלְיִלָה וַיֹּאמֶר לוֹ שְׂמַעְתִּי אֶת־תְּפִלָּתְךָ וּבַחֲרַתִּי בְּמִקוֹם הַזֶּה לִי לְבַיִת זָבַח (דברי הימים ב ז', יב); ובסוף העבודה, מתברר ששלמה בנה את המקדש כולו מאוצרותיו

שלו, ולא נעשה שימוש ברוב החסכוניות שהקדיש לכך דוד: וַתִּשְׁלַם כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־עָשָׂה שְׁלֹמֹה לְבַיִת ה' וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת־קִדְשֵׁי דָוִד אָבִיו וְאֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־כָּל־הַכֶּלִים נָתַן בְּאֵצְרוֹת בַּיִת הָאֱלֹהִים (דברי הימים ב' ה', א) (להרחבה שמעו ב**פוסט מאת הרב דוד מנחם**).

סיכום:

כאשר נתן נבא על הקמת בית מלוכה לדוד, הוא גם רמז כי המלך הראוי להמשיך אותו יולד רק לאחר הנבואה, ומתוך כוונתו של דוד להקים את בית המקדש. הבן שיולד, יהיה בעל קשר מיוחד עם ה' שעומד בפני עצמו. כאשר שלמה נולד, מבין דוד כי הוא זה שנועד למלוך תחתיו, ובחר בו למלך אחריו ולהקים את המקדש. כך נבחר שלמה פעמיים - על ידי דוד להיות למלך על ישראל, ועל ידי ה' להיות לבונה המקדש. דוד קורא לו 'שלמה', על שם השלום שיהיה בימיו; וה' קורא לו 'דידיה' ובכך מרמז על אותו קשר מיוחד, ועל כשירותו להקמת מקום השכינה. בניית המקדש בסופו של דבר מבטאת את השילוב בין דוד לשלמה. דוד רואה במקדש את מקום מנוחת ארון ה', מקום השכינה (השפעה מלמעלה כלפי מטה). ואילו שלמה מוסיף למקדש את הפן של המזבח - מקום עבודת ה' בקרבנות ובתפילה (עבודה מלמטה כלפי מעלה).

להרחבה

[מתן על הפרק - דף לימוד לפרקים כ"ז-כ"ט](#)

[מתן על הפרק - דף לימוד לדבה"י ב פרקים א'-ב'](#)

[שיעור מאת ד"ר נריה קליין: מקום שכינה או מקום עבודה? בין דוד לשלמה בספר דברי הימים](#)

[מאמר מאת הרב יצחק לוי: פועלו של שלמה למען המקדש](#)

[מאמר מאת ד"ר יואב ברזילי: ההקדמה למלכות שלמה](#)